

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2005. gada 14. septembrī

Lietā Nr. 2005-02-0106

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aivars Endziņš, tiesneši Ilma Čepāne, Juris Jelāgins, Gunārs Kūtris un Andrejs Lepse,

pēc 20 Latvijas Republikas Saeimas deputātu – Jura Sokolovska, Nikolaja Kabanova, Vladimira Buzajeva, Andra Tolmačova, Andreja Aleksejeva, Jakova Plinera, Aleksandra Golubova, Oļega Deņisova, Igora Solovjova, Sergeja Fjodorova, Martijana Bekasova, Borisa Čileviča, Jāņa Jurkāna, Ivana Ribakova, Alekseja Vidavska, Vitālija Orlova, Andreja Klementjeva, Valērija Agešina, Aleksandra Bartaševiča un Jāņa Urbanoviča – pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2005. gada 30. augusta tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Izglītības likuma 59. panta otrās daļas otrā teikuma daļā par piedalīšanos privāto izglītības iestāžu finansēšanā, ja tiek īstenotas izglītības programmas valsts valodā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu)”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1998. gada 29. oktobrī pieņēma Izglītības likumu. Likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos patstāvīga un attīstīta personība, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības loceklis.

Izglītības likuma 59. panta otrās daļas sākotnējā redakcija noteica:

„Privātās izglītības iestādes finansē to dibinātāji. Valsts un pašvaldības var piedalīties privāto izglītības iestāžu finansēšanā, ja šīs izglītības iestādes īsteno valsts akreditētas izglītības programmas valsts valodā.”

1999. gada 11. novembrī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Izglītības likumā”, izsakot 59. panta otro daļu šādā redakcijā:

„Privātās izglītības iestādes finansē to dibinātāji. Valsts un pašvaldības piedalās privāto izglītības iestāžu finansēšanā atbilstoši Ministru kabineta noteiktajam izglītības iestāžu finansējuma un materiālā nodrošinājuma minimālajam apjomam, ja šajās izglītības iestādēs valsts valodā tiek realizētas akreditētas obligātās izglītības programmas, kas noteiktas šā likuma 4. pantā.”

Savukārt 2000. gada 11. maijā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Izglītības likumā”, izsakot 59. panta otro daļu šādā redakcijā:

„Privātās izglītības iestādes finansē to dibinātāji. Valsts un pašvaldības piedalās privāto izglītības iestāžu finansēšanā atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem par izglītības programmu īstenošanas izmaksu minimumu uz vienu izglītojamo, ja šajās izglītības iestādēs tiek īstenotas akreditētas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas valsts valodā.”

Šāda Izglītības likuma 59. panta otrās daļas redakcija bija spēkā arī pieteikuma iesniegšanas brīdī.

2. Pieteikuma iesniedzēji – 20 Saeimas deputāti (turpmāk – Pieteicēji) –, precizējot sākotnējā pieteikumā ietvērto prasījumu, lūdz izvērtēt Izglītības likuma 59. panta otrās daļas vārdu „valsts valodā” (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – ECK) 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu).

Pieteicēji norāda, ka Satversmes 91. pantā ietvertā norma ir atvērta, proti, tajā aizliegtās diskriminācijas pamati netiek uzskaitīti, un diskriminācija uz valodas pamata neesot pieļaujama.

Apstrīdētā norma dodot tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā privātajās izglītības iestādēs vienīgi pie etniskās majoritātes piederošajiem bērniem. Savukārt pie mazākumtautībām piederošo bērnu vecākiem esot pašiem jāsedz visas ar apmācību saistītās izmaksas.

Pieteicēji norāda galvenokārt divus apstākļus, kuru dēļ apstrīdētā norma, viņuprāt, esot diskriminējoša. Pirmkārt, vecākiem esot uzlikta divkārša finansiālā nasta, proti, gan jāsedz ar savu bērnu izglītību saistītie izdevumi, gan arī jāmaksā nodokļi, kas netiekot izmantoti viņu bērnu izglītošanai. Otrkārt, valsts īstenotie īpašie pasākumi valsts valodas atbalstam esot diskriminējoši.

Pieteicēji atzīst, ka apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis un ka tā, iespējams, esot vērsta uz valsts valodas nostiprināšanu. Tomēr leģitīmā mērķa sasniegšanai izraudzītie līdzekļi esot nesamērīgi – to iespējams sasniegt ar citiem, mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Esot jāņem vērā tas, ka, nostiprinot valsts valodas zināšanas, valstij ir lielas iespējas īstenot vairākus pozitīvus pasākumus, piemēram, nodrošināt valsts finansētas latviešu valodas apguves programmas.

Tādējādi Pieteicēji secina, ka apstrīdētā norma esot nesamērīga ar tās leģitīmo mērķi, un lūdz to atcelt no tās pieņemšanas brīža.

3. Saeima norāda, ka apstrīdētā norma ir jāvērtē kopsakarā ar Izglītības likuma 3. pantā definēto to personu loku, kurām tiek nodrošinātas vienlīdzīgas tiesības uz izglītību. Lai izveidotu vienotu un saliedētu sabiedrību, katras valsts pienākums esot nodrošināt personām izglītības iegūvi valsts valodā. Valsts valodas apguve vienīgi veicinot personas iekļaušanos sabiedrībā, savukārt valsts šo pienākumu pildot atbilstoši tās rīcībā esošajiem resursiem.

Atbildes rakstā tiek uzsvērts, ka noteiktā teritorijā, ņemot vērā izglītojamo skaitu, valsts nodrošina pietiekamu izglītības iestāžu skaitu. Turklāt tām izglītības iestādēm, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, valsts noteikusi tikpat labvēlīgus noteikumus kā citām valsts un pašvaldību izglītības iestādēm. Personas, kuras vēlas apgūt kādu mazākumtautību programmu, to varot darīt valsts vai pašvaldības izglītības iestādēs par valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļiem, pašas par to nemaksājot.

Saeima atzīmē, ka apstrīdētā norma esot jāvērtē kopsakarā arī ar Ministru kabineta 2001. gada 27. novembra noteikumiem Nr. 498 „Kārtība, kādā valsts finansē pamatizglītības, vidējās izglītības un augstākās izglītības programmas, kuras īsteno privātās izglītības iestādes”. Minēto noteikumu 2. punkts noteic, ka akreditēta privātā pamatizglītības un vispārējās izglītības iestāde saņem valsts dotāciju darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, bet izglītības iestāžu citu izdevumu segšanai šis finansējums nav paredzēts. Turklāt noteikumu 5. punkts paredz konkrētus kritērijus, kas jāizpilda privātajai izglītības iestādei, lai saņemtu šādu valsts atbalstu.

Saeima norāda, ka valsts esot tiesīga izvēlēties privātās izglītības iestādes, kuras atbalstīt. Galvenais šādas izvēles kritērijs – lai privātā izglītības iestāde īstētu izglītības programmas valsts valodā. Privātās izglītības iestādes, iespējams, spējot piedāvāt daudzveidīgāku un vairāk specializētu izglītību, un tās privātās izglītības iestādes, kurās tiek nodrošināta izglītība valsts valodā, īstenojot noteiktus valsts uzdevumus. Tomēr šāds valsts atbalsts

nenozīmējot, ka valsts uzņemas daļēji finansēt visas privātās izglītības iestādes. Šis valsts atbalsts esot atzīstams tikai par veicinošu pasākumu.

Saeima nepiekrīt Pieteicēju viedoklim, ka apstrīdētā norma ir pretrunā ar ECK 14. pantu saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu. Šī norma neuzliekot valstij par pienākumu piedalīties privāto izglītības iestāžu finansēšanā.

Tādējādi Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 91. pantu un ECK 14. pantu saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu un ir atstājama spēkā.

4. Rīgas Juridiskās augstskolas profesore un Lundas universitātes Raula Valenberga institūta viesprofesore, Dr. iur. Ineta Ziemele atbildē Satversmes tiesai norāda, ka privāto skolu veidošana ir krietni plašāka problēma par to, uz ko norāda Pieteicēji, jo privātajās skolās mācības var notikt arī svešvalodās, kas neesot Latvijā dzīvojošo mazākumtautību valodas. Izglītības likums pieļaujot šādu skolu izveidošanu, bet to ekonomiskos pamatus lielā mērā nosakot tirgus piedāvājums.

Analizējot virkni starptautisko dokumentu, arī ECK normas, I. Ziemele secina, ka valstij šie starptautiskie dokumenti neuzliekot pozitīvu finansiālu pienākumu piedalīties privāto mācību iestāžu finansēšanā. Tas lielā mērā izrietot no principa, ka vecākiem ir brīva iespēja izvēlēties – sūtīt savus bērnus uz valsts vai privāto mācību iestādi. Savukārt, kamēr Latvijas Republikā pastāvēšot iespēja iegūt kvalitatīvu izglītību mazākumtautību valodās valsts un pašvaldību iestādēs, valstij pastāvēšot arī iespēja izvēlēties – atbalstīt vai neatbalstīt privātas izglītības iestādes. Noteicošais kritērijs šādā gadījumā esot privātajās mācību iestādēs piedāvātās izglītības kvalitāte, nevis piešķirtā finansējuma avots.

I. Ziemele arī norāda, ka par diskrimināciju varētu runāt tad, ja atšķirīga attieksme finansējuma piešķiršanas ziņā tiktu konstatēta, salīdzinot divas privātās mazākumtautību skolas, piemēram, ukraiņu privāto skolu un krievu privāto skolu. Tomēr no pieteikumā ietvertās informācijas šāda veida

diskriminācijas faktu nevarot konstatēt. Līdz ar to atzinuma autore neuzskata, ka apstrīdētā norma ietver diskriminācijas un vienlīdzīgo tiesību principa pārkāpumu.

5. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūts uzskata, ka apstrīdētā norma rada šķēršļus privāto mazākumtautību izglītības iestāžu izveidei un attīstībai. Tādēļ tās samērība ar izvirzīto leģitīmo mērķi – latviešu valodas nostiprināšanu – esot visai apšaubāma. Valsts rīcībā esot vairāki citi mehānismi, ar kuru palīdzību, nepārkāpjot Satversmē un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā noteiktās personas tiesības, varot sasniegt minēto leģitīmo mērķi. Apstrīdētā norma neesot sociāli nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, jo radot diskrimināciju uz valodas pamata un tādējādi ierobežojot personas tiesības uz izglītību.

6. Valsts cilvēktiesību birojs norāda, ka apstrīdētā norma radot diskriminējošu attieksmi pret personām atkarībā no to valodas un netieši arī no tautības. Lai gan ierobežojumam esot leģitīms mērķis – valsts valodas aizsardzība, izraudzītie līdzekļi nevarot tikt atzīti par samērīgiem. Ja valsts pieņēmusi lēmumu atbalstīt privātās mācību iestādes, tad šādam atbalstam vajagot atbilst saprātīguma, taisnīguma, samērīguma un patvaļas aizlieguma principam. Leģitīmā mērķa sasniegšanai esot iespējams izvēlēties mazāk ierobežojošus līdzekļus – nevis liedzot atbalstu, bet gan īpaši atbalstot valsts valodas mācīšanu mazākumtautību privātskolās. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 91. pantam.

7. Latvijas Republikas Izglītības ministrija, atbildot uz Satversmes tiesas jautājumiem, norāda, ka kopš 1998. gada privātajām izglītības iestādēm piešķirts vairāk nekā pusotrs miljons latu. Turklāt no Izglītības ministrijas sniegtās informācijas redzams, ka privātajām izglītības iestādēm piešķirto

dotāciju apmērs pēdējo desmit gadu laikā pieaudzis aptuveni desmit reizes – no 54 458 latiem 1998. gadā līdz 536 205 latiem 2004. gadā.

8. Lietas sagatavošanas gaitā informācija tika pieprasīta arī no četrām pilsētu pašvaldībām – Daugavpils pilsētas domes, Liepājas pilsētas domes, Rīgas domes un Ventspils pilsētas domes.

8.1. Daugavpils pilsētas dome informē, ka pilsētā nav nevienas privātās izglītības iestādes, kurā tiek īstenotas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas, tādējādi privāto izglītības iestāžu finansēšana nekad neesot bijusi aktuāla.

8.2. Liepājas pilsētas dome norāda, ka privātajām izglītības iestādēm 2003. gadā sniegts finansējums 6156 latu, bet 2004. gadā – 7440 latu apmērā. Savukārt 2005. gadā minētais finansējums paredzēts 10 009 latu apmērā. Atbildot uz Satversmes tiesas jautājumu par pamatizglītības un vispārējās izglītības pamatprogrammu īstenošanu nevis valsts, bet gan kādā citā valodā, dome norāda, ka esot piešķirts finansējums privātajai krievu vidusskolai „Podsolnuh”, kurā tiek īstenota skolēnu bilingvālā apmācība latviešu un krievu valodā.

8.3. Ventspils pilsētas dome norāda, ka laikā no 1996. gada līdz 2004. gada jūnijam pilsētā darbojusies privātskola „Zinītis”, kurā audzēkņi apguvuši mazākumtautību pamatizglītības programmu. Savukārt no 2000./2001. mācību gada minētajā skolā papildus īstenota arī pamatizglītības (latviešu valodas apmācības) programma. 2001. gadā skolai sniegts finansējums 6415 latu, 2002. gadā – 6807 latu, bet 2003. gada pirmajā pusgadā – 4218 latu apmērā. Dome atzīmē, ka viena skolēna uzturēšanas izmaksas ievērojami pārsniegušas Ministru kabineta noteikumos paredzētās. Līdz 2003. gada 29. martam tie bijuši 126 lati, bet pēc 2003. gada 29. marta – jau 145 lati gadā.

8.4. Rīgas dome norāda, ka no tās budžeta līdz šim nav piešķirts finansējums privātajām izglītības iestādēm neatkarīgi no tā, kādā valodā tiek

īstenotas izglītības programmas. Tā kā skolēnu skaits pastāvīgi samazinās, neesot bijis nepieciešams slēgt līgumus ar privātajām izglītības iestādēm. Rīgas dome atzīmē, ka tā pilsētas budžeta ietvaros atbalstot dažādas sporta un interešu izglītības iespējas Rīgas iedzīvotājiem.

Secinājumu daļa

9. Satversmes 91. pants noteic, ka „visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”.

Izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību minētajam pantam, visupirms jāņem vērā tas, ka šo normu nevar vērtēt atrauti no Satversmes 4. panta, kas latviešu valodai Latvijas Republikā piešķir konstitucionālu statusu, jo Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 2. punktu*). Bez tam jāņem vērā arī tas, ka, neraugoties uz valsts valodas nostiprinājumu Satversmē, vēsturiski izveidojušos apstākļu rezultātā latviešu valodas pietiekama lietošana valstī joprojām ir apdraudēta (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 1. punktu*). Līdz ar to valstij ir pienākums izveidot tādu izglītības sistēmu, kas nodrošinātu latviešu valodas kā valsts valodas efektīvu apmācību – arī attiecībā uz tām personām, kurām latviešu valoda nav dzimtā valoda.

9.1. Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir secinājusi:

„No šā panta pirmā teikuma izriet vienlīdzības princips, kas citastarp liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos. Satversmes 91. panta otrais teikums, kas noteic, ka „cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”, nevis ierobežo, bet papildina pirmo

teikumu. Vienlīdzības principu var attiecināt arī uz juridiskajām personām kā fizisko personu kopumu, turklāt tiesību sistēmā tas darbojas nepastarpināti” (*Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punkts*).

Vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, ka tiek īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām, kā arī nodrošināt to, ka likums tiek piemērots bez jebkādām privilēģijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus. Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama” (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu*).

9.2. Savukārt, lai secinātu, ka pārkāpts Satversmes 91. panta otrais teikums, nepieciešams konstatēt, ka vienlīdzības principa visaptverošo piemērošanu bez pienācīga valsts rīcības attaisnojuma ierobežo kritērijs, kura izmantošana ir pretrunā ar demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatideju, mūsdienu pilsoniskajā sabiedrībā dominējošajiem mērķiem un ideāliem. Šāds ierobežojums būtu atzīstams par nepieņemamu, nepieļaujamu, patvaļīgu vai nepamatotu. Kritēriji, kas veido Satversmes 91. panta otrā teikuma saturu, ir dažādi. Proti, minēto kritēriju izmantošanas attaisnojamība var atšķirties, ņemot vērā gan katra kritērija specifiku, gan arī konkrētās lietas faktiskos apstākļus. Pastāv arī tādi kritēriji, uz kuru pamata atšķirīga attieksme nevar tikt pieļauta. Tādējādi arī to izmantošana nav attaisnojama. Pie šādiem kritērijiem var pieskaitīt, piemēram, sociālo izcelsmi, piederību pie noteiktas rases vai pasaules uzskatu.

9.3. Jau Satversmes 8. nodaļas izstrādāšanas gaitā tika izteikti atsevišķi viedokļi par nepieciešamību papildināt Satversmes 91. pantu ar kritērijiem, uz kuru pamata personu diferencēšana nebūtu pieļaujama. Šādu kritēriju kopumā

tika ieteikts iekļaut, piemēram, piederību pie noteiktas rases, tautību, dzimumu, vecumu, valodu, piederību pie noteiktas politiskās partijas, politisko pārliecību, reliģisko vai pasaules uzskatu, sociālo, mantisko vai dienesta stāvokli, turklāt šo uzskaitījumu veidojot kā nenoslēgtu aizliegto kritēriju loku (*sk.: Levits E. Piezīmes par Satversmes 8. nodaļu – Cilvēka pamattiesības. Cilvēktiesību žurnāls 9-12/1999, 28. un 29. lpp.*).

Atšķirībā no Satversmes 91. panta pirmā teikuma šā paša panta otrajā teikumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma principa būtība ir šāda: novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, tiktu ierobežotas personas pamattiesības. Turklāt pierādīšanas pienākums attiecībā uz Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertā diskriminācijas aizlieguma principa pārkāpuma neesamību gulstas uz valsti.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) interpretācijā diskriminācija nozīmē vispārējus gadījumus, kuros persona vai personu grupa bez pietiekama pamatojuma tiek nostādīta mazāk labvēlīgā stāvoklī nekā cita persona vai personu grupa, pat ja ECK nepieprasa labvēlīgāku apiešanos (*Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom judgment of 28 May 1985, Series A no. 94, p. 39, para. 82*).

Redzams, ka likumdevējs Satversmes 91. pantā ietvēris divus savstarpēji cieši saistītus principus: vienlīdzības principu – pirmajā teikumā un diskriminācijas aizlieguma principu – otrajā teikumā. Turklāt kā vienlīdzības princips, tā diskriminācijas aizlieguma princips ir attiecināms arī uz juridiskajām personām un darbojas nepastarpināti, proti, šiem principiem piemīt tieša ietekme.

10. Atbilstoši Satversmes 89. pantam „valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”. No šā panta redzams, ka likumdevēja mērķis bijis panākt Satversmē ietverto un starptautisko cilvēktiesību normu savstarpēju harmoniju (*sk., piemēram, 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-*

01 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 7. punkta 1. apakšpunktu).

Satversme pēc savas būtības nevar paredzēt mazāku pamattiesību nodrošināšanas jeb aizsardzības apjomu, nekā paredz jebkurš no starptautiskajiem cilvēktiesību aktiem. Citāds secinājums nonāktu pretrunā ar Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās valsts ideju, jo viena no galvenajām tiesiskas valsts izpausmes formām ir cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšana par valsts augstāko vērtību. Interpretējot Satversmi un Latvijas starptautiskās saistības, jāmeklē tāds risinājums, kas nodrošinātu to harmoniju, nevis pretnostatījumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 5. punktu*). Turklāt jāņem vērā, ka Satversme var paredzēt arī plašāku attiecīgās pamattiesības aizsardzību nekā starptautiskie cilvēktiesību akti. Tā, piemēram, Satversmes 91. pants paredz plašāku tiesību apjomu nekā ECK 14. pants (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 3. punktu*).

Tādējādi, ja, interpretējot kādu starptautisko tiesību normu, secināms, ka Satversme garantē plašāku attiecīgās pamattiesības aizsardzību, nav pieļaujams aprobežoties vienīgi ar starptautiskajos cilvēktiesību aktos ietvertās normas piemērošanu un nepieciešams piemērot Satversmes normu.

11. ECK 14. pants noteic, ka „konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana ir nodrošināma bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, ticības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, valstiskās vai sociālās izcelsmes, piederības pie kādas nacionālās minoritātes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai jebkura cita stāvokļa”.

Interpretējot minēto pantu, ECT ir secinājusi:

„Kas attiecas uz 14. pantā noteikto garantiju apjomu, tiesa atgādina, ka atbilstoši tās judikatūrai atšķirīgu attieksmi var uzskatīt par diskriminējošu tad, ja „tai nav objektīva un saprātīga pamatojuma”, nav „lēģitīma mērķa” vai arī nav ievērots „samērīgums starp izmantotajiem līdzekļiem un mērķi, ko

nepieciešams sasniegt”. Turklāt līgumslēdzējām valstīm ir piešķirta zināma rīcības brīvība, izvērtējot, vai un kādā apjomā atšķirības, kas konstatējamās līdzīgās situācijās, attaisno dažādu attieksmi” (*Larkos v. Cyprus [GC], no. 29515/95, para. 29, ECHR 1999-I*).

12. Satversmes 112. pants citastarp noteic ikvienas personas tiesības uz izglītību. Lai gan šajā pantā, atšķirībā, piemēram, no Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikuma 7. panta, netiek paredzēta iespēja iegūt izglītību privātajās izglītības iestādēs, minētā Satversmes panta pirmais teikums tomēr to arī neliedz. Izglītības iegūšanu šajās iestādēs Latvijā regulē Izglītības likums. Tomēr no Satversmes 112. panta izriet valsts pienākums kontrolēt, lai privātajās mācību iestādēs iegūstamā izglītība būtu līdzvērtīga tai izglītībai, kādu nodrošina valsts skolas. Turklāt atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 15. panta pirmās daļas 4. punktam gādāt par iedzīvotāju izglītību (iedzīvotājiem noteikto tiesību nodrošināšana pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iegūšanā; pirmsskolas un skolas vecuma bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs; organizatoriska un finansiāla palīdzība ārpuskolas mācību un audzināšanas iestādēm un izglītības atbalsta iestādēm u.c.) – tā ir pašvaldības autonomā funkcija.

13. Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam, jānoskaidro:

a) vai valoda ir pieskaitāma pie minētā panta saturu veidojošajiem kritērijiem;

b) vai valsts finansējuma piešķiršana tikai tām privātajām izglītības iestādēm, kuras īsteno akreditētu pamatizglītības un vispārējās izglītības mācību programmu apguvi valsts valodā, ir attaisnojama.

14. Atklājot Satversmes 91. panta otrā teikuma saturu un noskaidrojot, vai šāds kritērijs pastāv, kā jau iepriekš tika norādīts, jāvadās no starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos, kā arī citu valstu konstitūcijās noteiktā.

Tā Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 2. panta pirmā daļa, ECK 14. pants, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 2. panta pirmā daļa un 26. pants, Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 2. panta otrā daļa, kā arī Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) 1960. gada 14. decembra Konvencijas pret diskrimināciju izglītībā 1. panta pirmā daļa noteic, ka diskriminācija uz valodas pamata nav pieļaujama.

Arī, piemēram, Igaunijas Republikas konstitūcijas 12. pants, Itālijas Republikas konstitūcijas 3. pants, Krievijas Federācijas konstitūcijas 19. pants, Lietuvas Republikas konstitūcijas 29. pants, Somijas Republikas konstitūcijas 6. pants un Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikuma 3. pants nepieļauj diskrimināciju uz tāda kritērija pamata kā valoda.

Tādējādi valoda kā viens no diskrimināciju izslēdzošajiem kritērijiem ir ietverta virknē starptautisko tiesību aktu, kā arī citu valstu konstitūcijās.

15. Lai secinātu, vai noteiktā kārtībā akreditētajās privātajās pamatizglītības un vispārējās izglītības iestādēs apmācība valsts valodā var kalpot par galveno kritēriju valsts vai pašvaldības finansējuma piešķiršanai, jānoskaidro, pirmkārt, vai šādam ierobežojumam piemīt leģitīms mērķis un, otrkārt, vai šādā gadījumā minētais regulējums ir samērīgs.

15.1. Gan Pieteicēji, gan Saeima pamatoti uzskata, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir nostiprināt valsts valodas lietošanu. Valsts valodas konstitucionālais statuss juridiski nostiprina Latvijas iedzīvotāju tiesības un arī pienākumu lietot latviešu valodu kā mutvārdu, tā arī rakstveida saziņā. Gan ECT, gan arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Latvijas valsts, ievērojot cilvēka pamattiesības, var reglamentēt valsts valodas lietošanu. Piemēram, Satversmes

tiesa ir norādījusi, ka nepieciešamība aizsargāt valsts valodu un nostiprināt tās lietošanu ir cieši saistīta ar Latvijas valsts demokrātisko iekārtu: „...globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to arī pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas jomas sašaurinājums valsts teritorijā uzskatāms arī par valsts demokrātiskās iekārtas apdraudējumu” (*Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājuma daļas 3. punkta 2. apakšpunkts*).

15.2. Savukārt ECT atzinusi, ka „lielākā daļa no līgumslēdzējvalstīm ir izvēlējušās vienai vai vairākām valodām piešķirt valsts valodas statusu un iekļāvušas šīs valodas kā tādas savās konstitūcijās. Ņemot to vērā, tiesa atzīst, ka šīm valstīm valsts valoda ir viena no konstitucionālajām pamatvērtībām, tāpat kā valsts teritorija, valsts iekārta vai valsts karogs. Taču valoda nav abstrakta vērtība; valodu nevar nodalīt no tā, kā to lieto tajā runājošie. Tādējādi valsts, nosakot valodu par valsts valodu, principā apņemas garantēt pilsoņiem tiesības lietot šo valodu bez ierobežojumiem ne tikai privātajā dzīvē, bet arī attiecībās ar valsts iestādēm, sūtot un saņemot informāciju šajā valodā. Tiesa uzskata, ka tieši šajā aspektā jāizvērtē pasākumi, kuru mērķis ir aizsargāt attiecīgo valodu. Citiem vārdiem, valsts valodas esamība nozīmē, ka tās lietotājiem pieder zināmas subjektīvas tiesības” (*Mentzen alias Mencena c. Lettonie, n° 71074/0, sk. arī: Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 6. aprīlis, Nr. 54*). Arī lietā „Podkolzina pret Latviju” saistībā ar nacionālā parlamenta darba valodu ECT uzsvērusi, ka prasība, lai deputāts atbilstošā līmenī prastu valsts valodu, „ir valsts ekskluzīvās kompetences joma” (*sk.: Podkolzina v. Latvia, no. 46726/99, para. 34, ECHR 2002-II, sk. arī: Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 21. maijs, Nr. 75*).

5.3. Bez tam valsts varas institūciju lēmumi valstij būtisku vērtību, piemēram, valodas, pilsonības vai arī kultūras mantojuma, aizsargāšanai ir uzskatāmi par politiskiem lēmumiem. Arī Eiropas Kopienu tiesa atzinusi, ka Eiropas Savienības dalībvalstis var pieņemt politiskus lēmumus attiecīgās dalībvalsts valsts valodas aizsargāšanai. Taču valsts valodas sekmēšanas

politikai jābūt proporcionālai un nediskriminējošai (*sk.: C-379/87 Groener v. Ireland [1989] ECR 3967 para. 19., 24*).

Ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi, kā arī to, ka latviešu valodas dominance valsts teritorijā vēl joprojām nav pietiekami nodrošināta, Satversmes tiesa uzskata, ka arī pašlaik pastāv nepieciešamība valstij veikt pozitīvus pasākumus un pastiprināti aizsargāt valsts valodas lietošanu.

Tādējādi apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis.

16. Apstrīdētā norma attiecas uz tām privātajām izglītības iestādēm, kurās tiek īstenotas akreditētas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas valsts valodā. Tomēr tā netieši skar gan tās privātās izglītības iestādes, kurās tiek īstenotas akreditētas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas kādā citā valodā, gan arī šo privāto izglītības iestāžu audzēkņus un viņu vecākus. Ir jāņem vērā, ka privātskolas 2004./2005. gadā veidoja četrus procentus no vispārīzglītojošo skolu skaita, tajās visās kopā izglītību ieguva 2861 izglītojamais. No šā kopskaita 1185 izglītojamie apguva mācību programmu krievu valodā. Savukārt valsts un pašvaldību dienas skolās izglītību ieguva 297 806 izglītojamie, no tiem krievu valodā – 83 374 izglītojamie (*sk. lietas pirmā sējuma 147. – 151. lpp.*).

ieteicēji, uzskatot, ka apstrīdētā norma ir diskriminējoša, kā argumentu izmanto ANO Cilvēktiesību komitejas 2003. gada 6. novembra noslēguma secinājumu 20. punktu [*sk.: UN Human Rights Committee 'Concluding observations: Latvia' (6 November 2003) UN Doc CCPR/CO/79/LVA, para. 20*] un Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas 2003. gada 10. decembra noslēguma secinājumu 16. punktu [*sk.: UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination 'Concluding observations: Latvia' (10 December 2003) UN Doc CERD/C/63/CO/7, para. 16*]. Šajos dokumentos norādīts, ka minētās komitejas ir nobažījušās par atšķirībām attiecībā uz Latvijas valsts atbalstu privātajām skolām saistībā ar valsts valodas kritēriju.

Minētās komitejas uzskata, ka „valstij ir jānodrošina, lai valsts subsīdijas privātajām skolām tiktu piešķirtas bez jebkādas diskriminācijas”.

Minētajos dokumentos secinātais gan ir vērtējams kā pietiekami autoritatīvs viedoklis, tomēr valstij nav saistošs kā, piemēram, ECT vai Eiropas Kopienas tiesas spriedums. Šie dokumenti vērtējami kā avoti ar izteikti rekomendējošu raksturu (*soft law*), tie neuzliek valstij obligātus pienākumus, bet konkrētas problēmas risināšanā iesaka izvēlēties optimālo rīcības modeli.

17. Izglītības likums paredz, ka valstij ir pienākums nodrošināt, lai privātajās izglītības iestādēs sniegtā izglītība atbilstu noteiktiem izglītības standartiem, kā arī to, lai šādu izglītības iestādi absolvējušajiem būtu iespēja brīvi iekļauties Latvijas sabiedrībā un konkurēt darba tirgū. Vērtējot apstrīdētās normas attaisnojāmību, jāņem vērā, ka privātajās izglītības iestādēs arī tad, ja tajās tiek īstenotas akreditētas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas citās valodās, izglītojamie saskaņā ar Ministru kabineta 2000. gada 5. decembra noteikumiem Nr. 462 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu” un noteikumiem Nr. 463 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu” apgūst valsts valodu, kā arī atbilstoši Izglītības likuma 9. panta trešajai daļai kārtos valsts valodas zināšanu pārbaudes eksāmenus.

17.1. Tāpēc jāpiekrīt Pieteicējiem, ka nepieciešams vai nu pilnībā pārtraukt privāto izglītības iestāžu finansēšanu no valsts vai pašvaldību budžeta līdzekļiem, vai arī sniegt šādu finansējumu, pamatojoties uz vienlīdzības pamatiem. Arī Igaunijas Republikas un Lietuvas Republikas likumi, kas reglamentē privāto skolu finansēšanu, neparedz apstrīdētajai normai analogisku regulējumu. Atbilstoši Igaunijas Privāto skolu likuma 22. panta otrajai daļai un Pamatskolu un vidusskolu likuma 44. panta trešajai daļai pamatskolas un vidusskolas neatkarīgi no mācību valodas saņem finansējumu no valsts budžeta. Savukārt Lietuvas Izglītības likuma 69. panta septītā daļa paredz, ka privātās skolas saņem finansējumu no valsts un pašvaldības saskaņā ar valdības

noteikto procedūru. Minētais finansējums tiek piešķirts neatkarīgi no tā, kādā valodā notiek mācības privātajā mācību iestādē.

17.2. Saeima nav ņēmusi vērā arī Valsts prezidentes viedokli, ka atsevišķas Izglītības likuma normas, tostarp apstrīdētā norma, būtu grozāmas iespējami ātrākā laikā. Proti, atsaucoties uz Saeimas frakcijas „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā”, sabiedriskās organizācijas „Strasbūra” un Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācijas lūgumu neizsludināt 2004. gada 5. februāra likumu „Grozījumi Izglītības likumā”, viņa vēstulē Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājam un Ministru prezidentam citastarp norādīja, ka Izglītības likuma 59. panta otrā daļa esot netaisnīga un nepamatota pret tām privātajām izglītības iestādēm, kurās izglītības programmas tiek īstenotas mazākumtautību valodās. Pretēji Izglītības likuma 9. pantam, apstrīdētā norma diskriminējot privātās izglītības iestādes un pārkāpjot principu, saskaņā ar kuru valsts un pašvaldību finansējums seko līdzī skolēnam tur, kur viņš mācās (*Latvijas Republikas prezidentes 2004. gada 10. februāra vēstule Nr. 52 Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājam un Latvijas Republikas Ministru prezidentam. Sk. lietas pirmā sējuma 213. un 214. lpp.*).

17.3. Jāuzsver, ka valstij, pretstatā apstrīdētajā normā noteiktajam, ir pieejami citi līdzekļi, kas minēto mērķi – valsts valodas stiprināšanu – sekmētu atbilstošākā veidā. Lai nodrošinātu valsts valodas apguvi privātajās izglītības iestādēs, kurās izglītības programmas netiek īstenotas valsts valodā, var noteikt stingrākas prasības šo privāto izglītības iestāžu akreditācijai. Tā kā Ministru kabineta 2001. gada 27. novembra noteikumi Nr. 498 paredz, ka privātās mācību iestādes saņem valsts dotāciju tikai pedagogu darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām (*sk. minēto noteikumu 2. punktu*), valsts valodas apmācībā ir iespējams iesaistīt kvalificētus pedagogus, kas nodrošinātu latviešu valodas apguvi augstā līmenī. Satversmes tiesa piekrīt Valsts cilvēktiesību biroja viedoklim, ka leģitīmā mērķa sasniegšanai ir iespējams izvēlēties citus līdzekļus – nevis liedzot atbalstu, bet gan īpaši atbalstot valsts valodas mācīšanu mazākumtautību privātskolās. Turklāt jāņem vērā, ka skolotāju skaits visās privātajās izglītības iestādēs kopā

ir samērā neliels – aptuveni divi procenti no kopējā skolotāju skaita (*sk. lietas pirmā sējuma 145. lpp.*).

18. Satversmes tiesa atzīst par nepieciešamu norādīt, ka ne Satversmes 91. pants, ne arī 112. pants tieši neuzliek valstij par pienākumu piedalīties privāto izglītības iestāžu finansēšanā. Savukārt tad, ja valsts pieņēmusi politisku lēmumu un piedalās minēto iestāžu finansēšanā, Satversmes tiesa nav tiesīga apšaubīt šādu likumdevēja lēmumu. Tomēr gadījumā, ja valsts vai vietējā pašvaldība nolēmusi veikt kādas pozitīvas darbības un atbalstīt atsevišķas privātās izglītības iestādes, tad šāda atbalsta sniegšanai, ievērojot pamattiesības, ir jābalstās uz vienlīdzības pamatiem. Lemjot par minētā finansējuma piešķiršanu, ir pieļaujams ņemt vērā, piemēram, vietējās pašvaldības finansiālās iespējas.

Tādējādi apstrīdētā norma nav samērīga ar tās leģitīmo mērķi un ir pretrunā ar Satversmes 91. pantu.

19. Ņemot vērā to, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam, nav nepieciešams atsevišķi izvērtēt tās atbilstību ECK 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu).

20. Lai gan Pieteicēji pieteikumā ir ietvēruši prasījumu apstrīdēto normu atzīt par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža, tomēr pieteikumā šāds prasījums nav pamatots.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Izglītības likuma 59. panta otrās daļas otrajā teikumā ietvertos vārdus „valsts valodā” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un spēkā neesošiem no sprieduma publicēšanas brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aivars Endziņš